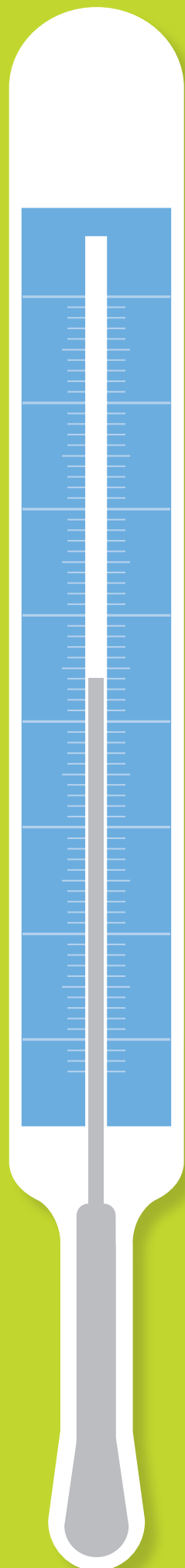

Elevernes syn på undervisningsmiljøet i grundskolen

– Landsresultater fra
Termometeret 2007-2008

**HVOR TIT OPLEVER
DU PROBLEMER MED
LARM OG STØJ?**

**KEDER DU DIG
I TIMERNE?**

**ER DU INDEN FOR DE SIDSTE
TO MÅNEDER BLEVET MOBBET AF
NOGEN FRA DIN EGEN KLASSE?**

**HVAD SYNES
DU OM JERES
KLASSELOKALER?**

dcum.

Elevernes syn på undervisningsmiljøet i grundskolen

– Landsresultater fra
Termometeret 2007-2008

Dataene i rapporten er indsamlet fra 1. august 2007 til 31. juli 2008

Udgivet december 2008
Dansk Center for Undervisningsmiljø

Tekst og analyse: Lene Ravn Holst, konsulent
Redaktør: Trine Kjær, kommunikationskonsulent
Ansvarshavende: Ole Juhl, centerleder
Grafik og layout: Jørn Rasmussen, www.grafiskdesign.nu

ISBN nr.: 978-87-92007-33-3

Rapporten kan hentes på www.dcum.dk/undervisningsmiljoe/undersoegelser

Indhold

Årlige nøgletal fra Termometeret	5
Mobning	6
Timerne og undervisningen	9
Stress	11
Rammer 1: Lokaler, indretning, æstetik og udearealer	12
Rammer 2: Ergonomi og indeklima	14
Kost	16
Helbred og generelt velbefindende	17
Landsgennemsnit for de enkelte emner	19
Landsgennemsnit for bonusresultater	23
Det er ikke godt nok!	27

Fakta om datamaterialet

I maj 2008 lancerede DCUM Termometeret version 2.0, hvor der er tilføjet en række nye spørgsmål, som sikrer en dybdegående behandling af de relevante dimensioner i undervisningsmiljøet. Derudover giver version 2.0 mulighed for sammenligning på tværs af Termometerets emner ved hjælp af et pointsystem. Rapporten baserer sig dog i udgangspunktet på data fra Termometerets version 1.0, fordi denne version indeholder flest elevbesvarelser. I rapporten vil det fremgå eksplícit de steder, hvor der er inddraget data fra version 2.0.

Termometeret indeholder følgende emner inden for undervisningsmiljøet:

- Generel tilfredshed
- Klassen og kammeraterne
- Mobning
- Klasselæreren
- Konflikter
- Timerne og undervisningen
- Rammer 1: Lokaler, indretning, æstetik og udearealer
- Rammer 2: Ergonomi og indeklima
- Stress
- Sikkerhed
- Aktivitetsmuligheder
- Kost og rygning
- Helbred og velbefindende

I skoleåret 2007-2008 har antallet af elevbesvarelser i Termometerets version 1.0 været mellem:

- 11.942 og 17.211 besvarelser i 0-3. klasse (indskolingen)
- 12.470 og 43.579 besvarelser for 4.-10. klassestrin

De tilsvarende tal i Termometerets version 2.0 har været mellem:

- 3.385 og 4.699 besvarelser i 0-3. klasse (indskolingen)
- 3.502 og 9.410 besvarelser for 4.-10. klasse

Det svingende antal besvarelser skyldes, at nogle spørgsmål har flere og nogle har færre elevbesvarelser inden for de enkelte emner i Termometeret.

Årlige nøgletal fra Termometeret

Kvaliteten af elevernes undervisningsmiljø i grundskolen, sådan som eleverne oplever det. Det er emnet for denne rapport, hvor Dansk Center for Undervisningsmiljø, DCUM, for andet år i træk ønsker at give et samlet overblik over området. Formålet med rapporten er:

- At øge kendskabet til problemerne inden for undervisningsmiljø og herudfra anspore til debat om mulige løsninger og indsatsområder – lokalt, regionalt og nationalt
- At udstikke en række anbefalinger til skolernes arbejde med undervisningsmiljøet
- At skabe en nysgerrig og motiveret tilgang til arbejdet med undervisningsmiljø blandt interessenterne på området

Rapporten baserer sig på udtræk fra Termometeret, DCUM's elektroniske kortlægningsværktøj/spørgeskema, for henholdsvis indskolingseleverne i 0.-3. klasse og for 4.-10. klasse i skoleåret 2007-2008. I den forbindelse skal det understreges, at rapportens tal ikke siger noget om de enkelte skolers undervisningsmiljø, men derimod er et billede på de samlede elevbesvarelser for skoleåret 2007-2008.

Rapportens fokuspunkter

Rapporten analyserer en række udvalgte emner fra Termometeret, der udgør centrale dimensioner af undervisningsmiljøet. Disse emner er:

- Mobning
- Timerne og undervisningen
- Stress
- Rammer 1: lokaler, indretning, æstetik og udearealer
- Rammer 2: ergonomi og indeklime (med særligt fokus på støj)
- Kost og rygning
- Helbred og generelt velbefindende (med særligt fokus på elevernes fraværsårsager)

Vi belyser udviklingen eller manglen på samme i elevernes undervisningsmiljø ved en sammenligning med sidste års nøgletal. På baggrund af denne sammenligning diskuterer vi herefter undervisningsmiljøets aktuelle tilstand, suppleret med ny viden fra Termometeret version 2.0, hvor det er relevant. Samlet set vil dette medføre en række anbefalinger til, hvordan skolerne kan arbejde med forbedringer af undervisningsmiljøet i grundskolen. Endvidere indeholder rapporten en særskilt analyse af de landsgennemsnit, der som noget nyt genereres i Termometeret version 2.0.

Nøgletallene fra Termometeret er grundstenen i rapportens analyser. DCUM understreger, at konklusionerne i denne rapport er udtryk for DCUM's fortolkning af tallene, ligesom tallene alene skal ses som pejlemærker frem for som endegyldige sandheder om undervisningsmiljøets tilstand i grundskolen.

Læs mere om og test Termometeret på www.termometeret.dk

Læs mere om undervisningsmiljø på www.dcum.dk

Graden af mobning er en yderst central dimension i skolernes undervisningsmiljø, fordi tilstedeværelsen af mobning påvirker både det enkelte mobbeoffer og klassens samlede trivsel markant. Mobning er med til at blåstemple en adfærd blandt eleverne, der tillader en udtalt mangel på respekt og rummelighed over for hinanden, og dermed ødelægges vilkårene for et godt socialt fællesskab og samvær. Endvidere viser en række undersøgelser¹, at mobning i grundskolen har vidtrækkende konsekvenser for mobbeofferne op i voksenalderen i form af bl.a. selvmordstanker og lavt selvværd.

På baggrund heraf er det interessant at se, hvorvidt der er sket en udvikling på mobbeområdet i forhold til sidste års undersøgelse, hvilket illustreres i tabel 1. Kolonnen 'udvalgte svarmuligheder' skal i denne og i alle øvrige tabeller i rapporten forstås således, at vi har udvalgt én eller flere kategorier fra det pågældende spørgsmål, som indgår i vores samlede procenttal. I nedenstående tabel betyder dette, at de 17 %, der er blevet mobbet inden for de sidste 2 måneder af nogen fra deres egen klasse, er udregnet ved at lægge procenterne for de 3 svarmuligheder sammen – og så fremdeles i resten af tabellen.

Tabel 1. Sammenligning af skoleåret 2006-2007 med skoleåret 2007-2008 for 4.-10. klasse

Spørgsmål	Udvalgte svarmuligheder	2006-2007	2007-2008	Ændring +/-
		Procent i alt	Procent i alt	Procent
Er du inden for de sidste 2 mdr. blevet mobbet af nogen fra din egen klasse?	Ja, mange gange Ja, flere gange Ja, en enkelt gang	17 %	17 %	-
Er du inden for de sidste 2 mdr. blevet mobbet af nogen fra en anden klasse?	Ja, mange gange Ja, flere gange Ja, en enkelt gang	15 %	14 %	-1
Har du inden for de sidste 2 mdr. oplevet at føle dig mobbet af en lærer på skolen?	Ja, mange gange Ja, flere gange Ja, en enkelt gang	16 %	16 %	-

Når man sammenligner tallene for skoleåret 2006-2007 med tallene fra 2007-2008 tegner der sig et billede af stilstand på området. Som tabel 1 viser, er omfanget af mobning ikke blevet nedbragt, da det stadig er ca. hver 6. elev, der er udsat for mobning fra klassekammerater, mens ca. hver 7. elev oplever mobning fra andre elever på skolen. Det er et meget højt antal elever, der er udsat for mobning, ikke mindst når man tager de omfattende personlige konsekvenser for mobbeofferne med i betragtning. At mobningen har fundet sted inden for de sidste 2 måneder indikerer, at mobning er en fast bestanddel af elevernes dagligdag.

Vi kan endvidere konstatere, at 16 % af eleverne oplever, at de bliver mobbet af lærere – et tal, der ligeledes er uændret i forhold til sidste års undersøgelse. Mobning er ødelæggende, uanset hvem der udøver den, men det er særligt alvorligt, når en lærer deltager i mobningen. Læreren er den, der skaber tryghed og tillid hos eleverne, og derfor vil vi opfordre til, at der iværksættes en indsats over for problemet hurtigst muligt. I den forbindelse må det undersøges nærmere, hvilke hændelser tallene dækker over for at sikre, at alle nuancer omkring problematikken belyses tilstrækkeligt.

¹ Senest fra Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, der har lavet mobbeforskningsprojektet eXbus. Få yderligere oplysninger på www.exbus.dk.

Omfanget af mobningen understreger nødvendigheden af, at skolerne udarbejder antimobbestrategier. Selve udarbejdelsen af en mobbestrategi er dog ikke i sig selv tilstrækkeligt for at komme mobningen til livs. Det kræver et kontinuerligt arbejde at få implementeret antimobbestrategierne i elevernes hverdag og i deres relationer med hinanden. Her giver Termometerets data grobund for en svag optimisme, idet elevernes kendskab til skolernes regler mod mobning er steget fra 61 % i skoleåret 2006-2007 til 65 % i sidste skoleår. Kendskab til reglerne er en forudsætning for en efterfølgende implementering og overholdelse af reglerne i praksis, og derfor er det positivt, at næsten 2/3 af eleverne er bekendt med reglerne.

I den positive ende er det også værd at bemærke, at elevernes opfattelse af, hvorvidt der foregår mobning i deres egen klasse er faldet fra 52 % til 45 %, når man sammenligner med tallene fra sidste års rapport. Det er dog stadig en meget stor andel af eleverne, der på forskellig vis er involveret i mobning i deres egen klasse, hvilket pointerer vigtigheden af et intensivt arbejde med den enkelte klasses trivsel og de indbyrdes relationer. Dette underbygges af nye data fra Termometerets version 2.0, der viser, at 66 % af mobbeofrene bliver mobbet af elever fra deres egen klasse, ligesom klasseværelset er det sted, hvor de fleste elever oplever mobning.

I arbejdet med relationerne i den enkelte klasse er det ligeledes essentielt at fokusere på elevernes sprog. Ifølge eleverne selv udgør grimt sprog en væsentlig faktor i mobningen, idet 'øgenavne/grimme ord' er en klar topscorer, når eleverne spørges om typen af mobning. Mere end hver 5. elev angiver desuden, at der altid eller for det meste tales grimt i klassen.

Hvad siger eleverne i indskolingen?

0.-3. klasse

... om drilleri, der gør dem kede af det

Tendenserne fra 4.-10. klasserne gentager sig i resultaterne for indskolingseleverne, idet der også her er status quo i forhold til undersøgelsen af skoleåret 2006-2007, se tabel 2.

Tabel 2. Sammenligning af skoleåret 2006-2007 med skoleåret 2007-2008 for indskolingen

Spørgsmål	Udvalgte svarmuligheder	2006-2007	2007-2008	Ændring +/-
		Procent i alt	Procent i alt	Procent
Er der nogen i din klasse, der driller dig, så du bliver ked af det?	Ja, tit Ja, nogle gange	52 %	53 %	+1
Er der nogen fra en anden klasse, der driller dig, så du bliver ked af det?	Ja, tit Ja, nogle gange	39 %	40 %	+1
Har du prøvet at blive drillet af en lærer på skolen, så du er blevet ked af det?	Ja, tit Ja, nogle gange	9 %	10 %	+1

Tallene er umiddelbart markant højere for indskolingseleverne end for 4.-10. klasserne, men i den forbindelse er det væsentligt at bemærke, at vi ikke har spurgt direkte til mobning i indskolingen, men derimod om "man er blevet drillet på en måde, så man er blevet ked af det". Denne distinktion kan medføre, at tallene i nogle tilfælde dækker over hændelser, der ikke kan betragtes som mobning. Under alle omstændigheder er drilleriet af et sådant omfang, at vi vil opfordre lærere og skoleledelse til at tage hånd om problemet.

Således er over halvdelen af indskolingseleverne inden for de sidste 2 måneder blevet kede af drillerier fra deres klassekammerater, mens 40 % har oplevet noget tilsvarende fra andre elever på skolen. Derimod er problemerne omkring sårende drillerier fra lærere mindre i indskolingen end på de øvrige klassetrin (10 %), men dog stadig så omfattende, at det skal tages meget alvorligt. Endvidere må det give grund til ekstra opmærksomhed, at de sårende drillerier er foregået inden for de sidste 2 måneder,

og derfor formentlig er et fast element i 0.-3. klasse. Indskolingen er starten på elevernes skoleforløb, og derfor er det særlig vigtigt, at klassekulturen og relationsopbygningen eleverne imellem og imellem elever og lærere prioriteres højt. Hermed sikres det bedste fundament for et velfungerende skoleliv.

Indskolingseleverne har grundlæggende gode forudsætninger for at komme de ødelæggende drillerier til livs, idet 93 % bekræfter, at de har regler for opførsel i klassen, mens 84 % svarer, at de har talt om mobning og drilleri i klassen. Som nævnt er kendskabet til reglerne en forudsætning for, at reglerne efterfølgende forankres i elevernes adfærd over for hinanden. Selve implementeringen af reglerne er dog langt fra fuldent, hvilket bl.a. kommer til udtryk ved, at der også i indskolingen er et problem med det, Termometeret benævner grimt sprog. Hver 10. elev oplever, at der ofte tales grimt i klassen, mens 48 % svarer 'nogle gange'. Det vil dog kræve en nærmere undersøgelse i den enkelte klasse at afdække, hvor ofte 'nogle gange' er, og dermed mere præcist afgrænse problemets omfang.

DCUM anbefaler:

- At skolerne – ud over at udarbejde antimobbestrategier – har et øget fokus på selve implementeringen af strategierne, så elevernes daglige adfærd over for hinanden kan ændres – bl.a. med fokus på grimt sprog blandt eleverne
- At skolerne indfører faste procedurer, så skolerne løbende gør status og følger op på arbejdet med antimobbestrategierne, og derigennem opdager og korrigerer problemer eller barrierer hurtigst muligt
- At skolerne inddrager forældre og skolebestyrelse i at forebygge og bekæmpe mobning for derved at skabe en bedre forankring af indsatsen
- At skoler og interessenter på undervisningsmiljøområdet fokuserer yderligere på at tilvejebringe mere viden omkring læreres mobning af elever

Få mere viden og inspiration om antimobbestrategier på www.sammenmodmobning.dk/vaerktoejer
Få mere viden om mobning på DCUM's portal www.sammenmodmobning.dk eller i DCUM's metodehåndbog om mobning. Metodehåndbogen kan rekvireres via www.dcum.dk/dcum/butikken

Selve undervisningen optager naturligt en stor del af elevernes tid i skolen, og derfor er elevernes oplevelse af timerne og undervisningen en central indikator for kvaliteten af undervisningsmiljøet. I gennemgangen vil vi have særligt fokus på de elever, der keder sig i timerne og diskutere mulige årsager hertil. Det skal understreges, at elever der keder sig, ikke nødvendigvis er udtryk for et dårligt undervisningsmiljø, idet denne kedsomhed fx kan udspringe af, at eleverne hellere vil lave noget andet end at modtage undervisning.

Tabel 3 sammenfatter udviklingen i forhold til sidste års rapport, og der er sket en lille stigning i antallet af elever, der tit eller meget tit keder sig i skolen, således at næsten hver 3. elev oplever kedsomhed. I den forbindelse er det interessant, hvorvidt kedsomheden udspringer af manglende faglige udfordringer, eller om der kan ligge andre forklaringer bag. Umiddelbart indikerer andre data fra Termometeret sidstnævnte, idet kun 6 % af eleverne mener, at der stilles for små krav fra lærernes side, og ydermere angiver kun 5 %, at de sjældent eller aldrig lærer noget i skolen.

Tabel 3. Sammenligning af skoleåret 2006-2007 med skoleåret 2007-2008 for 4.-10. klasse

Spørgsmål	2006-2007	2007-2008	Ændring +/-
Keder du dig i timerne?	Procent	Procent	Procent
Ja, meget tit eller tit	28 %	31 %	+3
Sommetider	50 %	48 %	-2
Sjældent eller aldrig	22 %	22 %	-
I alt	100 %	100 %	

En del af forklaringen på elevernes oplevede kedsomhed kan muligvis bunde i manglende medindflydelse og medbestemmelse omkring arbejdsformer i timerne. Tabel 4 viser, at 42 % af eleverne sjældent eller aldrig oplever medbestemmelse i forhold til arbejdsformer.

Tabel 4. Elevernes indflydelse på arbejdsformer i 4.-10. klasse

Spørgsmål	Må I være med til at bestemme, hvordan/på hvilken måde I skal arbejde med et emne eller en opgave?
	Procent
Ja, altid eller for det meste	14 %
Sommetider	45 %
Sjældent eller aldrig	42 %
I alt	100 %

At eleverne savner denne medindflydelse underbygges af data fra Termometerets version 2.0, der viser et markant behov for, at man i den enkelte klasse får diskuteret vægtningen af arbejdsformer – gruppearbejde vs. alenearbejde – i timerne. Tabel 5 viser, at 33 % tit savner mere gruppearbejde, mens 12 % ofte savner mere alenearbejde. Endvidere er der to forholdsvis store andele på henholdsvis 39 % og 29 % af eleverne, der sommetider savner enten mere gruppearbejde eller mere alenearbejde. Samlet set illustrerer tallene hermed en relativ stor utilfredshed med prioriteringen af de forskellige arbejdsformer i timerne.

Tabel 5. Elevernes efterspørgsel på hhv. gruppearbejde og alenearbejde i 4.-10. klasse

Spørgsmål	Savner du at arbejde mere sammen med andre om opgaver?	Savner du at arbejde mere alene om opgaver?
	Procent	Procent
Ja, meget tit eller tit	33 %	12 %
Sommetider	39 %	29 %
Sjældent eller aldrig	28 %	59 %
I alt	100 %	100 %

Analysen indikerer, at man med fordel kunne arbejde med en større differentiering og fleksibilitet i arbejdsformerne. Denne fremgangsmåde kræver naturligvis pædagogiske overvejelser omkring, hvorvidt nogle elever vælger alenearbejde på grund af en generel isolation i klassen, eller om andre vælger gruppearbejde for at mindske arbejdsbyrden osv. Den optimale læringsituation kan variere fra elev til elev, og derfor er det vigtigt, at man som elev ikke presses til altovervejende at løse opgaver alene, hvis man oplever en større læring ved gruppearbejde, eller omvendt.

Hvad siger eleverne i indskolingen?

0.-3. klasse

... om timerne og undervisningen

Antallet af indskolingselever, der keder sig i timerne, er også markant. Over 60 % har oplevet det tit eller nogle gange, og denne andel er uændret i forhold til sidste års undersøgelse, se tabel 6. De 50 %, der har svaret 'Ja, nogle gange', må dog undersøges nærmere for at få skitseret et mere præcist billede af problemets omfang.

Tabel 6. Elevernes oplevede kedsomhed samt deres vurdering af de faglige udfordringer i indskolingen

Spørgsmål	Keder du dig i timerne?	Synes du, at det, du skal lave i timerne er for let?	Synes du, at det, du skal lave i timerne er for svært?
Nej, aldrig	39 %	29 %	45 %
Ja, nogle gange	50 %	58 %	51 %
Ja, tit	11 %	14 %	4 %
I alt	100 %	100 %	100 %

Igen er det relevant at afdække årsagerne til denne kedsomhed, hvilket tabel 6 også angiver nogle bud på. Tabellen indikerer, at manglende faglige udfordringer muligvis kan være årsag til indskolingselevernes kedsomhed, idet hele 14 % af eleverne tit mangler faglige udfordringer, og kun 4 % finder ofte stoffet for svært. Vi kan dog ikke afgrænse, hvorvidt de elever, der keder sig, også er de elever, der mangler faglige udfordringer, men der kan argumenteres for en sådan sammenhæng. Under alle omstændigheder er andelen af elever, der mangler faglige udfordringer større i de mindste klasser end i 4.-10. klasse. Fundamentet for et velfungerende skoleliv bliver etableret i indskolingen, og derfor er det afgørende, at lærere og skoleledelse formår at skabe et undervisningsmiljø, der skærper elevernes glæde og ønske om at lære – med afsæt i det enkelte barns kompetencer.

DCUM anbefaler:

- At skolerne foretager nærmere undersøgelser af årsagerne til elevernes kedsomhed
- At lærerne generelt tilstræber en større differentiering i undervisningen
- At lærerne overvejer en øget elevinddragelse i prioriteringen af arbejdsformer i undervisningen. I forlængelse heraf kan skolerne generelt overveje, hvor meget og i hvilke sammenhænge, man ønsker at inddrage eleverne

Stress er et emne, der har en særlig afgrænsning i Termometeret. Dette skyldes, at stress bl.a. påvirkes af en lang række udefrakommende faktorer som skolen ikke direkte har indflydelse på. I forhold til Termometeret medfører dette, at spørgsmålene omkring stress ikke er dækkende for en komplet stressundersøgelse, fordi der i en sådan netop er mange elementer, som skolerne ikke har mulighed for at påvirke. Det er derimod målet, at Termometerets spørgsmål skal indfange den stress hos eleverne, der relaterer sig til lektiemængde, samt fritidsjob og fritidsaktiviteter, da skolerne bedre kan påvirke disse faktorer.²

Tabel 7 viser, at der er et relativt omfattende problem med elever, der er stressede på grund af lektiemængde, og samtidigt er omfanget steget en smule i forhold til skoleåret 2006-2007. At næsten 30 % af eleverne oplever stress på grund af lektier, er et vigtigt signal til lærere og forældre om, at der er et markant problem på området. Det kan derfor være nødvendigt, at lærerne indbyrdes får koordineret større opgaver, så de ikke falder i samme periode, og at forældre forsøger at lægge lektielæsningen på tidspunkter, hvor deres børn er forholdsvis friske.

Tabel 7. Sammenligning af skoleåret 2006-2007 med skoleåret 2007-2008 for 4.-10. klasse

Spørgsmål	Udvalgte svarmuligheder	2006-2007	2007-2008	Ændring +/-
		Procent i alt	Procent i alt	Procent
Føler du dig stresset på grund af dine lektier?	Ja, altid Ja, for det meste	27 %	29 %	+2
Synes du, at du har for meget at se til?	Ja, altid Ja, for det meste	20 %	20 %	-

Tabellen viser også, at hver 5. elev generelt synes, at de har for meget at se til. En permanent følelse af at have for meget om ørerne er lige så sundhedsskadelig for børn og unge, som den er for voksne. For at afdække årsagerne til denne følelse er det relevant at inddrage data omkring elevernes fritidsjob og fritidsaktiviteter. Ca. hver 7. elev arbejder mere end 10 timer om ugen, og næsten hver 4. elev er af sted til fritidsaktiviteter mere end 4 gange om ugen. Disse tal viser, at nogle elever har et højt aktivitetsniveau ved siden af skolen, hvilket kan udgøre en risiko for stress. Vi kan dog ikke ud fra tallene afgrænse, hvorvidt de stressede elever, også er de elever, der har et tidskrævende fritidsjob eller deltager i mange fritidsaktiviteter, men vi antager, at der er en vis sandsynlighed herfor. Samtidigt er det dog vigtigt at holde sig for øje, at der kan være stor variation fra elev til elev, i forhold til om man befinder sig godt eller omvendt bliver stresset af at have mange aftaler og aktiviteter i hverdagen. Derfor skal forebyggelsen af stress blandt eleverne foregå i et tæt samarbejde mellem skole, forældre og elever, for derved at få tilpasset aktivitetsniveauet i forhold til det enkelte barn.

DCUM anbefaler:

- At skolerne drøfter lektievaner ved skole/hjem samtaler for at sikre forankring af gode lektievaner i dagligdagen
- At skolerne skaber rammer for lektiehjælp – også for de dygtige elever
- At skolerne udarbejder retningslinjer for den interne koordinering af store opgaver, så de ikke 'klumper' sammen
- At skolerne er opmærksomme på de elever, der udviser stresssymptomer på grund af et højt aktivitetsniveau uden for skolen, fx i forbindelse med fritidsjob eller fritidsaktiviteter

² Der indgår ikke spørgsmål omkring stress i indskolingslevernes spørgeskema, hvorfor de ikke inddrages i denne del af analysen.

Rammer 1: Lokaler, indretning, æstetik og udearealer

4.-10. klasse

Mens den ovenstående analyse har omhandlet det psykiske undervisningsmiljø, vil vi i det følgende fokusere på de fysiske og æstetiske dimensioner af undervisningsmiljøet. Elementer som: et klasselokale med tilstrækkelig plads til eleverne, en indretning der inspirerer til læring, tilstedeværelsen af separate grupperum samt en legeplads og skolegård, der matcher elevernes motoriske udvikling, er væsentlige elementer for at skabe et sundt undervisningsmiljø og dermed sikre elevernes læring og trivsel.

Der er desværre ikke sket en positiv udvikling med det fysiske og æstetiske miljø i forhold til sidste års undersøgelse. Som tabel 8 viser, er der gennemgående ca. 20 % af eleverne, der finder, at de fysiske rammer eller indretningen af skolens faciliteter ikke er i orden hverken indendørs eller udendørs.

Tabel 8. Sammenligning af skoleåret 2006-2007 med skoleåret 2007-2008 for 4.-10. klasse

Spørgsmål	Udvalgte svarmuligheder	2006-2007	2007-2008	Ændring +/-
		Procent	Procent	Procent
Hvad synes du om jeres klasselokale?	Ikke i orden	20 %	20 %	-
Hvad synes du om pladsforholdene i klassen?	Ikke i orden	18 %	18 %	-
Hvad synes du om indretningen af klassen?	Ikke i orden	21 %	20 %	-1
Hvad synes du om antallet af lokaler eller steder til gruppearbejde	Ikke i orden	21 %	21 %	-
Hvad synes du om indretningen af grupperum eller steder til gruppearbejde?	Ikke i orden	20 %	19 %	-1
Hvad synes du om skolens legeplads?	Ikke i orden	22 %	22 %	-
Hvad synes du om skolegården?	Ikke i orden	18 %	19 %	+1

Det faktum, at 1/5 af eleverne ikke er tilfredse med den nuværende tilstand bør anspore til en opprioritering af området. I den forbindelse vil det være oplagt at tage eleverne med på råd, idet andre data fra Termometeret indikerer, at eleverne med fordel kunne inddrages i dette arbejde. Således angiver 42 % af eleverne, at de i meget ringe grad eller slet ikke har indflydelse på indretning og udsmykning af skolens lokaler. Det tilsvarende tal for elevernes indflydelse på anvendelse og udsmykning af skolens udearealer er 39 %. Tallene siger ikke noget om, hvorvidt eleverne savner denne indflydelse, men der kan dog argumenteres for en vis sandsynlighed herfor. Øget medindflydelse for eleverne kan forventes at give en større tilfredshed, fordi eleverne oplever, at deres ideer omkring fx en ny indretning i klassen eller andre legeredskaber på legepladsen tages alvorligt. Som sidegevinst kan man ligeledes forvente et større ejerskab for bevarelsen af et godt fysisk og æstetisk undervisningsmiljø, hvis eleverne selv har været med til at bestemme.

En anden væsentlig faktor i det fysiske miljø er toiletforholdene på skolerne. Antallet af og adgangen til toiletter er mange steder på et meget lavt niveau, og tallene fra Termometeret giver ingen grund til optimisme. Tværtimod er der sket en lille stigning fra 49 % i skoleåret 2006-2007 til 51 % i skoleåret 2007-2008 af elever, der synes, at toiletforholdene ikke er i orden. Over halvdelen af eleverne er således meget utilfredse med forholdene, hvorfor vi opfordrer til, at den enkelte skole og kommune aktivt varetager dette område. Elevernes utilfredshed kan have mange forskellige årsager, og derfor er det afgørende, at de enkelte skoler får kortlagt problemernes omfang og art for derved at kunne identificere de rette løsningsmodeller. Ordentlige toiletforhold er vigtige i opretholdelsen af et godt undervisnings-

miljø, fordi elevernes sundhedsmæssige tilstand samt deres indlærings- og koncentrationsevne påvirkes negativt, hvis de fravælger toiletbesøg eller skynder sig meget med deres toiletbesøg.

Hvad siger eleverne i indskolingen?

0.-3. klasse

... om rammer 1: Lokaler, indretning, æstetik og udearealer

I modsætning til 4.-10. klasserne, er der en større tilfredshed at spore blandt indskolingseleverne med hensyn til det fysiske og æstetiske undervisningsmiljø, se tabel 9. I indskolingen er der mellem 7 og 12 % af eleverne, der ikke er tilfredse med skolens faciliteter.

Tabel 9. Sammenligning af skoleåret 2006-2007 med skoleåret 2007-2008 for indskolingen

Spørgsmål	Udvalgte svarmuligheder	2006-2007	2007-2008	Ændring +/-
		Procent	Procent	Procent
Synes du, at jeres klasselokale er rart at være i?	Nej	6 %	7 %	+1
Synes du, at der er plads nok i jeres klasselokale?	Nej	13 %	12 %	-1
Synes du, at skolens legeplads er god?	Nej	11 %	10 %	-1
Synes du, at skolegården er rar at være i?	Nej	7 %	7 %	-

Til gengæld er der, som tilfældet var med 4.-10. klasserne, et udtalt behov for et øget fokus på toiletforholdene, idet hele 60 % af indskolingseleverne mener, at forholdene ikke er i orden. Igen er tallet meget højt, og der er ikke sket nogen udvikling på området i forhold til sidste års undersøgelse.

DCUM anbefaler:

- At skolerne overvejer en øget elevindflydelse og øget elevansvar i forhold til indretning, udsmykning og vedligeholdelse af det fysiske undervisningsmiljø, bl.a. klasselokaler, grupperum og udearealer
- At skolerne afdækker årsagerne til, at eleverne er utilfredse med toiletforholdene. Det kunne fx skyldes:
 - Manglende tilsyn?
 - Frygt for at blive drillet/mobbet?
 - Generthed blandt piger med menstruation?
 - Kulde?
 - Manglende udluftning?
 - Manglende rengøring?
 - Manglende toiletpapir, sæbe, tørremuligheder?
 - Manglende vægge mellem toiletterne?

Få mere viden og inspiration om det æstetiske undervisningsmiljø i publikationen 'Æstetik Ja tak!', der kan rekvireres på www.dcum.dk

Få mere viden om forbedringer af toiletforhold på www.dcum.dk/undervisningsmiljoe/leksikon

Rammer 2: Ergonomi og indeklima med særligt fokus på støj

4.-10. klasse

I det følgende vil vi afdække omfanget af den støj i skolen, der har en negativ effekt på undervisningsmiljøet.³ Forebyggelsen af støj er et væsentligt element i et godt undervisningsmiljø, idet støj påvirker elevernes koncentration og motivation negativt, og dermed vanskeliggør indlæringen. Selv ved lav støj påvirkes børns evne til at huske og fokusere, og derudover afføder støjende miljøer aggressioner og stress, og det får negative konsekvenser for adfærden. Alene det at skulle færdes i et dårligt lyd miljø uden at kunne påvirke det, er et stressmoment i sig selv. Gode akustiske forhold med begrænset lydudbredelse og mulighed for at opfatte, hvad der bliver sagt, er derimod et stort skridt i retning af mindre "lydstress".

Derfor må det give anledning til eftertanke og handling, når man ser dataene i den øverste del af tabel 10, der giver et indblik i støjproblemernes omfang i grundskolen. Det er bemærkelsesværdigt, at 55 % af eleverne dagligt eller næsten dagligt oplever problemer med larm og støj, mens 38 % af eleverne har svaret, at de af og til oplever problemet.

Tabel 10. Elevernes oplevelse af støjgener og deres vurdering af antallet af rolige områder i 4.-10. klasse

Spørgsmål: Hvor tit oplever du problemer med larm og støj?	
	Procent
Hver dag	23 %
Næsten hver dag	32 %
Af og til	38 %
Sjældent eller aldrig	7 %
I alt	100 %

} 55%

Spørgsmål: Hvad synes du om antallet af steder/områder, hvor man kan være i ro?	
	Procent
Helt i orden	17 %
Nogenlunde i orden	45 %
Ikke i orden	30 %
Ved ikke/finde ikke	9 %
I alt	100 %

Billedet bliver ikke bedre, når man kigger på den nederste del af tabel 10, hvor der i Termometeret er blevet spurgt til antallet af steder med fred og ro på skolen. Her viser tallene, at næsten hver 3. elev mener, at der ikke er tilstrækkeligt med rolige steder. Som en ekstra understregning af problemets alvor er der kun 17 % af eleverne, der angiver, at forholdene er helt i orden på området.

Endelig viser tabel 11 nedenfor, at 24 % af eleverne sjældent eller aldrig oplever, at der er den nødvendige ro, når der undervises, ligesom en stor andel (38 %) angiver, at det kun sommetider er tilfældet. En anden bekymrende tendens i tabel 11 er, at der ikke er sket nogen udvikling på området i forhold til sidste års undersøgelse.

Tabel 11. Sammenligning af skoleåret 2006-2007 med skoleåret 2007-2008 for 4.-10. klasse

Spørgsmål	Udvalgte svarmuligheder	2006-2007	2007-2008	Ændring +/-
		Procent i alt	Procent i alt	Procent
Synes du, at der er den nødvendige ro, når der undervises?	Sjældent	24 %	24 %	-
	Aldrig	24 %	24 %	-
	Sommetider	38 %	38 %	-

³ I den forbindelse vil der blive inddraget spørgsmål fra andre emner i Termometeret, der også omhandler støjgener.

Generelt kan der konstateres et massivt problem omkring støj i skolen, og det bør tildeles stor opmærksomhed fra skolernes side. I den forbindelse er det væsentligt at pointere, at støjen kan have forskellige konsekvenser for den enkelte elev, og derfor kan skolerne med fordel inddrage disse individuelle oplevelser i deres bearbejdning af støjgenerne.

Hvad siger eleverne i indskolingen?

0.-3. klasse

... om rammer 2: Ergonomi og indeklima

I Termometerets 'talende' spørgeskema til indskolingen er der færre spørgsmål omkring støjgener end i spørgeskemaet til de øvrige klassetrin, og derfor vil vi blot belyse en enkelt tendens i relation hertil, og derefter sætter vi fokus på indskolingselevernes syn på det øvrige indeklima i skolen.

Blandt indskolingseleverne er der efterspørgsel på flere steder med ro, og hermed ser vi samme tendens som hos 4.-10. klasserne. 36 % af indskolingseleverne angiver, at de gerne vil have flere stille oaser, hvor de kan få et afbræk fra larm og støj. Tallene er stort set identiske i forhold til sidste års undersøgelse, og der er således behov for en positiv udvikling på området.

Kaster vi herefter et blik på indskolingselevernes vurdering af det øvrige indeklima i skolen, er der her både positive og negative tilkendegivelser, se tabel 12.

Tabel 12. Elevernes vurdering af indeklimaet i indskolingen

Spørgsmål	Synes du, at der er for koldt i klassen?	Synes du, at der er for varmt i klassen?	Synes du, at der er for beskidt i klassen eller andre steder på skolen?	Synes du, at der lugter grimt i klassen eller andre steder på skolen?
Nej	57 %	58 %	40 %	60 %
Nogle gange	36 %	33 %	38 %	27 %
Ja	7 %	9 %	21 %	13 %
I alt	100 %	100 %	100 %	100 %

Den største utilfredshed er koblet til oplevelsen af manglende rengøring, idet 21 % finder denne utilfredsstillende enten i klassen eller andre steder på skolen. I noget mindre målestok er 13 % utilfredse med lugten på skolen, mens der er meget få decideret utilfredse elever, når man spørger til temperaturen i klassen.

DCUM anbefaler:

- At skolerne arbejder med 'klasseregler' for at nedbringe støjen i undervisningen
- At skolerne generelt opretter støjdæmpende foranstaltninger i såvel klasselokaler som fællesrum.
- At skolerne etablerer flere stille oaser

Få mere viden og inspiration om forbedringer af indeklimaet på www.indeklimaportalen.dk og på www.dcum.dk.

Få mere viden og inspiration om etablering af nye skolefaciliteter på www.godtskolebyggeri.dk.

Det er kendt, at elevernes kost kan have en markant indflydelse på deres koncentrations- og indlæringssevne og dermed også på det samlede undervisningsmiljø. Derfor har vi i version 2.0 af Termometeret inddraget en række nye spørgsmål omkring elevernes spisevaner samt deres vurdering af den sundhedsmæssige værdi i deres kost.⁴ Umiddelbart tegner tabel 13 et positivt billede af spisevanerne, idet henholdsvis 84 % og 85 % af eleverne spiser morgenmad og frokost hver dag eller næsten hver dag. Omvendt er der 16 % og 17 %, der ikke spiser morgenmad og frokost regelmæssigt. Begge måltider er vigtige for at sikre optimale vilkår for indlæringen gennem hele skoledagen, og derfor er det afgørende, at flest mulige elever får opbygget regelmæssige spisevaner.

Tabel 13. Elevernes spisevaner i 4.-10. klasse

Spørgsmål	Hvor tit spiser du morgenmad?	Hvor tit spiser du frokost?
Hver dag	70 %	60 %
Næsten hver dag	14 %	25 %
Af og til	9 %	11 %
Sjældent eller aldrig	7 %	4 %
I alt	100 %	100 %

} 84% } 85%

Det er ikke ligegyldigt, hvilken morgenmad og frokost eleverne spiser, idet maden naturligvis skal være sund, mættende og nærende for at optimere elevernes indlærings- og koncentrationsevne. I tabel 14 har vi listet elevernes sundhedsmæssige vurdering af deres morgenmad og frokost. Desværre er det kun 75-78 % af eleverne, der som hovedregel spiser sund morgenmad og frokost. Det betyder samtidig, at ca. hver 4. elev ikke regelmæssigt spiser sundt i de to måltider. Der kan hermed konstateres et stort behov for at diskutere sund kost og gode spisevaner med eleverne og deres forældre. I forlængelse heraf er det positivt, at eleverne er bevidste om, at de spiser usundt, idet denne erkendelse er en forudsætning for at kunne ændre adfærd.

Tabel 14. Elevernes sundhedsmæssige vurdering af deres kost i 4.-10. klasse

Spørgsmål	Efter din egen mening, hvor tit er din morgenmad sund?	Efter din egen mening, hvor tit er din frokost sund?
Altid	32 %	29 %
For det meste	43 %	49 %
Af og til	18 %	17 %
Sjældent eller aldrig	7 %	4 %
I alt	100 %	100 %

} 75% } 78%

DCUM anbefaler:

- At skolerne sætter fokus på sund kost og gode spisevaner, fx som et tema i undervisningen, eller i emneuger og på temadage
- At skolerne i dialog med forældrene skaber et fundament for sund kost og gode spisevaner
- At skolerne udarbejder en sund kostpolitik – evt. i samarbejde med skolens sundhedspersonale

⁴ Der indgår ikke spørgsmål omkring kost og rygning i Termometerets spørgeskema til indskolingen, hvorfor de ikke inddrages i denne del af analysen.

Helbred og generelt velbefindende med særligt fokus på elevernes fravær

4.-10. klasse

Elevernes helbred og generelle velbefindende er en del af undervisningsmiljøet på flere måder. For det første kan elevernes generelle helbredstilstand have en negativ effekt på elevernes læring og trivsel i skolen, fx hvis eleverne har hovedpine eller koncentrationsbesvær. For det andet kan undervisningsmiljøet påvirke elevernes helbred og velbefindende, hvis eleverne fx udsættes for mobning, træk eller manglende ventilation i klassen. Samtidig skal det understreges, at elevernes helbredsmæssige tilstand naturligvis også kan være forårsaget eller påvirket af faktorer, der ligger uden for skolens undervisningsmiljø.

I den nye version 2.0 af Termometeret er der tilføjet spørgsmål omkring elevernes fravær samt mulige årsager hertil, og data herfra vil vi sætte et særskilt fokus på i dette afsnit. Et stort fravær blandt eleverne er et vigtigt signal til skolen om, at nogle elever ikke trives på skolen eller blandt kammeraterne, og at der derfor kan være elementer i skolens undervisningsmiljø, der påvirker eleverne negativt.

Som tabel 15 nedenfor viser, har 19 % af eleverne inden for 2 måneder haft et forholdsvis stort fravær, der må påkalde ekstra opmærksomhed fra skolerne. At næsten hver femte elev har et højt fravær gør, at skolerne med fordel kan udarbejde retningslinjer for, hvordan elevernes fravær kan mindskes. Det er vigtigt at inddrage forældrene i denne proces, idet elevernes fravær kan have rod i årsager uden for skolen.

Tabel 15. Omfanget af elevernes fravær i 4.-10. klasse

Spørgsmål: Hvor meget fravær har du haft inden for de sidste 2 mdr. (ca.)?	
	Procent
Intet fravær	45 %
1-3 dage	35 %
3-6 dage	10 %
6-9 dage	4 %
9 dage eller mere	5 %
I alt	100 %

} 19%

Termometerets data omkring elevernes fravær årsager antyder, at fraværet skyldes andet end regulær sygdom, fx:

- Jeg er træt af den undervisning, vi har for tiden
- Jeg er træt af skolen i det hele taget
- Jeg kan ikke komme op om morgenen
- Jeg har det ikke godt i klassen

Faste retningslinjer for opfølgning på elevernes fravær kan således være med til at opdage de tilfælde, hvor almindelig sygdom ikke er årsagen til fraværet, og som derfor kræver en indsats i forhold til enten undervisningsmiljøet eller til problematikker uden for skolen. Umiddelbart indikerer tallene, at en del af skolerne allerede arbejder med opfølgning på elevernes fravær, idet 64 % er blevet spurgt om deres fravær af enten en lærer eller andre personer på skolen. Dette betyder samtidig, at 36 % af eleverne ikke er blevet spurgt om deres fravær, men vi kan ikke ud fra tallene se, hvorvidt disse elever kun har haft et mindre fravær, hvorfor en opfølgning måske har været mindre påkrævet.

Hvad siger eleverne i indskolingen?

0.-3. klasse

... om helbred og generelt velbefindende

I forhold til sidste års undersøgelse er indskolingselevernes helbredstilstand uforandret.⁵ Der er således fortsat 8-10 %, der tit har hovedpine, mavepine eller ondt i nakke, ryg eller skuldre, mens 32-38 % af eleverne nogle gange oplever det. Tallene virker høje, hvorfor de med fordel kan undersøges nærmere på de enkelte skoler. I disse undersøgelser skal det indkredses, hvorvidt elevernes sundhedsmæssige tilstand har rod i det fysiske eller psykiske undervisningsmiljø, eller om den skyldes faktorer uden for skolernes virke.

Tilsvarende er der heller ikke sket en forbedring i indskolingselevernes generelle velbefindende, hvilket illustreres i tabel 16 nedenfor. Umiddelbart tegner tallene et yderst positivt billede, idet over 90 % af eleverne tit er i godt humør samt er glade og godt tilpas, hvilket grundlæggende vidner om et sundt undervisningsmiljø i indskolingen. Disse tal står dog i kontrast til, at 16 % angiver, at de ofte er trist eller ked af det. Denne kontrast må derfor give anledning til lokale undersøgelser af, hvad der ligger bag de forskellige tal.

Tabel 16. Sammenligning af skoleåret 2006-2007 med skoleåret 2007-2008 i indskolingen

Spørgsmål	Udvalgte svarmuligheder	2006-2007	2007-2008	Ændring +/-
		Procent	Procent	Procent
Er du tit i rigtig godt humør?	Ja	92 %	92 %	-
Er du tit glad og godt tilpas?	Ja	94 %	93 %	-1
Er du tit trist eller ked af det?	Ja	15 %	16 %	+1
Er du tit træt og uoplagt?	Ja	26 %	27 %	+1

Endvidere viser tabellen, at mere end hver fjerde elev tit føler sig trætte og uoplagte. Tilstrækkeligt med søvn er essentielt for at sikre optimale vilkår for både elevernes læring og deres trivsel. Derfor er det også vigtigt, at der allerede i indskolingen – i tæt samarbejde med forældrene – arbejdes fokuseret på at skabe sunde sovevaner, der tilgodeser elevernes søvnbehov.

DCUM anbefaler:

- At skolerne udarbejder retningslinjer for opfølgning på elevernes fravær, hvor man kan inddrage følgende overvejelser:
 - Hvad er 'for meget' fravær?
 - Er der bestemte mønstre i fraværet?
 - Over hvor lang en periode måler vi?
 - Hvordan skal opfølgningen foregå?
 - Hvem skal inddrages?
 - Hvor tit og hvordan skal der efterfølgende følges op på indsatsen mod fraværet?
- At skolerne undersøger, hvorvidt der er en sammenhæng mellem elevernes helbred og generelle velbefindende og det fysiske og psykiske undervisningsmiljø på skolen
- At skolerne – med særligt fokus på indskolingen – iværksætter en dialog med elever og forældre omkring elevernes søvnvaner og søvnbehov

⁵ Der indgår ikke spørgsmål omkring fravær i Termometerets spørgeskema til indskolingen, og derfor vil der ikke være særligt fokus på dette i forhold til indskolingen.

Landsgennemsnit for de enkelte emner

Termometeret version 2.0 genererer et landsgennemsnit for hvert emne i Termometeret, hvilket giver mulighed for en sammenligning på tværs af emnerne.⁶ Denne sammenligning er mulig, fordi resultaterne af skolernes undersøgelser baserer sig på et pointsystem, der er integreret i Termometeret. De forskellige spørgsmål – inden for hvert emne – er givet en vægtning fra 0-3 (hvor 3 angiver højeste betydning i forhold til det overordnede emne), og svarene er tildelt point fra 1-5 (hvor 5 er bedst). For at kunne sammenligne de forskellige emner omregnes vægtning og point for hvert emne til en skala fra 0-10 (hvor 10 er bedst). På denne måde bliver i udgangspunktet ulige data omregnet, så det er muligt at sammenligne emnerne fra undersøgelse til undersøgelse, og fra år til år.

Med hensyn til skalaen fra 0-10 vil DCUM gerne understrege, at målet er at lægge så tæt på 10 som muligt inden for de forskellige emner. Samtidigt er det dog også vigtigt at vurdere de enkelte resultater i forhold til hinanden, fordi den relative pointforskel indikerer, hvor der er størst behov for forbedringer af undervisningsmiljøet.

Hvor vi indtil nu har fokuseret på udvalgte spørgsmål fra Termometeret, vil vi med landsgennemsnittene præsentere et overblik over, hvordan det samlet set står til med undervisningsmiljøet inden for Mobning, Timerne og undervisningen, Stress, Rammer 1 og 2, Kost og Rygning samt Helbred og Generelt velbefindende – set med elevernes øjne.

Vi vil diskutere landsgennemsnittene fra to synsvinkler:

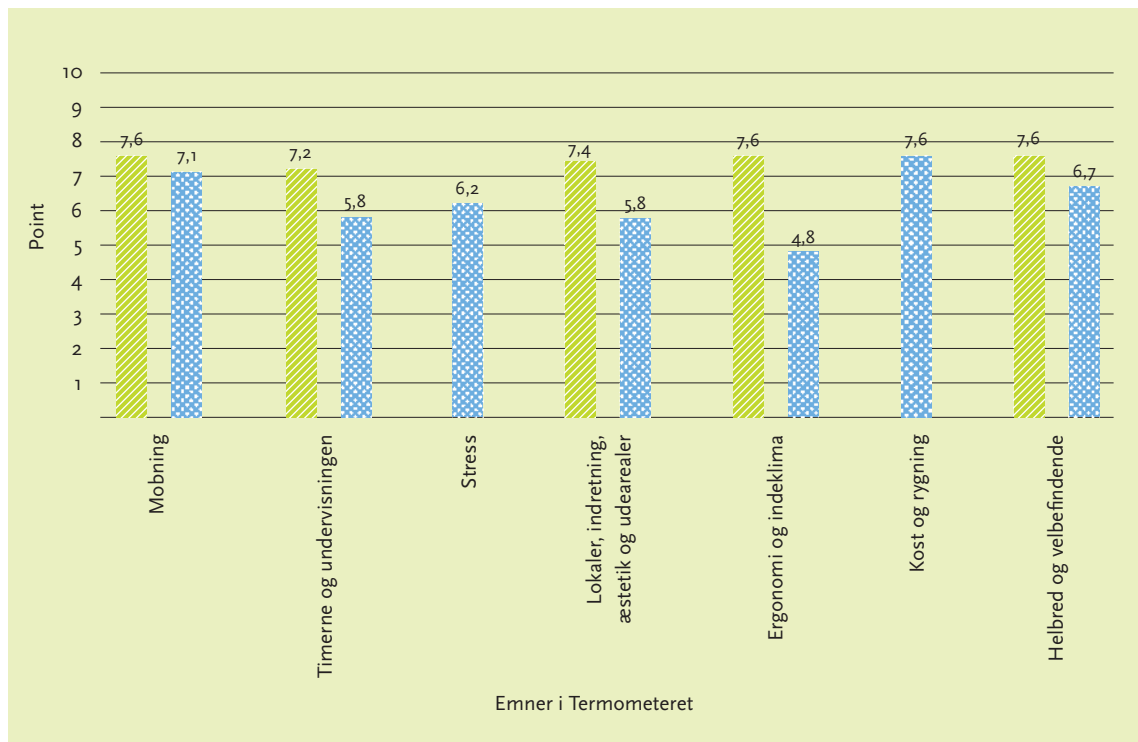
- 1 Er der forskel på indskolingens og 4.-10. klassernes landsgennemsnit – inden for de udvalgte emner?
- 2 Hvordan placerer landsgennemsnittene sig, hvis man kigger separat på henholdsvis indskoling og 4.-10. klasse?

Er der forskel på indskolingens og 4.-10. klassernes landsgennemsnit?

I figur 1 er resultaterne for indskoling angivet med skraverede søjler, mens resultaterne for 4.-10. klasse er illustreret ved prikkede søjler. Overordnet viser figuren, at indskolingens landsgennemsnit i point generelt er højere end gennemsnittene for 4.-10. klasserne. Hermed afspejler landsgennemsnittene de mønstre, der blev afdækket i den ovenstående analyse af de specifikke spørgsmål.

⁶ Bilag 1 viser samtlige landsgennemsnit i point fordelt på henholdsvis indskoling og 4. – 10. klasse.

Figur 1. Lands gennemsnit i point for udvalgte emner i Termometeret for hhv. indskolingen og 4.-10. klasse

Går vi lidt dybere ind i tallene ser vi, at lands gennemsnittet for *mobning* er på 7,6 point i indskolingen, mens det er 7,1 point for 4.-10. klasserne. Begge gennemsnit ligger generelt i den høje ende i forhold til de øvrige lands gennemsnit, hvilket er positivt. På grund af mobningens ødelæggende karakter for alle implicerede er målet et gennemsnit så tæt på 10 som muligt, og derfor er der stadig et stort arbejde i forhold til at nedbringe mobning i grundskolen.

Vender vi herefter blikket mod lands gennemsnittene for *timerne og undervisningen* tegner der sig et mere differentieret billede, idet gennemsnittet er forholdsvis højt for indskolingen med 7,2 point, hvorimod snittet er en del lavere, 5,8 point, for 4.-10. klasse. For begge grupper er der dog plads til forbedringer af denne del af undervisningsmiljøet, idet undervisning er en kerneydelse, der kan forventes at lægge højere på skalaen. Et stort rum til forbedringer er der også i forhold til elevernes *stress*, hvor gennemsnittet er på 6,2 point for 4.-10. klasse. Der er således potentielt børn helt ned i 4. klasse, der oplever en stresstilstand på grund af lektiemængde eller fritidsjob- eller aktiviteter.

Med hensyn til de fysiske og æstetiske rammer er der stor forskel på gennemsnittene i henholdsvis indskolingen og i 4.-10. klasse. Lands gennemsnittet for *rammer 1: Lokaler, indretning, æstetik og udearealer* er således 7,4 point blandt indskolings eleverne og 5,8 point for de øvrige klasstrin. Tilsvarende er gennemsnittet for *rammer 2: Ergonomi og indeklima* på 7,6 point for indskolingen og 4,8 point for 4.-10. klasse. Pointene viser hermed, at der sker et markant fald i tilfredsheden, når eleverne bliver ældre. Denne forskel må dog ikke fjerne fokus fra, at der er behov for et øget fokus på disse områder for alle klasstrin.

Lands gennemsnittet for *kost og rygning* på 7,6 point er forholdsvis højt, hvilket viser, at undervisningsmiljøet er relativt sundt i forhold til denne dimension. Da målet er et gennemsnit så tæt på 10 som muligt vil vi opfordre skolerne til at have fokus på elevernes kost og rygevaner, idet disse som nævnt kan have en væsentlig negativ indflydelse på elevernes læring og trivsel. Endelig viser lands gennemsnittene for elevernes *helbred og velbefindende* på henholdsvis 7,6 point for indskolingen og 6,7 point for 4.-10. klasserne, at denne del af undervisningsmiljøet kan blive bedre.

Hvordan fordeler landsgennemsnittene sig i hhv. indskolingen og i 4.-10. klasse?

Tabel 17 viser, at indskolings eleverne er nogenlunde tilfredse med de dele af undervisningsmiljøet, som vi analyserer i denne rapport (de markerede emner). Emnerne tildeles omkring 7,5 point, hvilket betyder en placering i midtergruppen i forhold til de øvrige emner i Termometeret. Dette må dog ikke blive en sovepude, idet der stadig er et stykke vej til et landsgennemsnit i nærheden af 10.

Tabel 17. Landsgennemsnit i indskolingen

Emner	Point
Generel tilfredshed	8,6
Klasselæreren	8,4
Klassen og kammeraterne	8,1
Helbred og generelt velbefindende	7,6
Mobning	7,6
Rammer 2: Ergonomi og indeklima	7,6
Bonusresultat: Relationen mellem lærer og elev	7,4
Bonusresultat: Social trivsel	7,4
Rammer 1: Lokaler, indretning, æstetik og udearealer	7,4
Bonusresultat: Det fysisk/æstetiske miljø	7,2
Sikkerhed	7,2
Timerne og undervisningen	7,2
Bonusresultat: Læring	6,0
Bonusresultat: Sundhed	5,4

Omvendt kan der konstateres en større spredning i landsgennemsnittene for 4.-10. klasse, hvilket er illustreret i tabel 18. Kost og rygning samt Mobning placerer sig forholdsvis højt i tabellen med mere end 7 point, mens Helbred og generelt velbefindende samt Stress tildeles omkring 6,5 point. Elevernes tilfredshed med Rammer 1, Timerne og undervisningen samt Rammer 2 befinder sig derimod i den nederste halvdel af tabellen.

Tallene indikerer, at der med fordel kan iværksættes et ekstra fokus på de fysiske rammer og undervisningen i grundskolen. Dette må dog samtidigt ikke medføre en nedtoning af de øvrige behandlede emner i rapporten, idet der også er et behov for forbedringer på disse områder af undervisningsmiljøet.

Tabel 18. Lands gennemsnit i 4.-10. klasse

Emner	Point
Klassen og kammeraterne	8,1
Generel tilfredshed	7,8
Kost og rygning	7,6
Mobning	7,1
Sikkerhed	7,1
Helbred og generelt velbefindende	6,7
Klasselæreren	6,5
Stress	6,2
Aktivitetmuligheder	6,1
Rammer 1: Lokaler, indretning, æstetik og udearealer	5,8
Timerne og undervisningen	5,8
Bonusresultat: Social trivsel	5,6
Konflikter	5,6
Bonusresultat: Læring	5,0
Bonusresultat: Relationen mellem lærer og elev	4,8
Rammer 2: Ergonomi og indeklima	4,8
Bonusresultat: Det fysisk/æstetiske miljø	4,3
Bonusresultat: Medindflydelse	4,3
Bonusresultat: Sundhed	3,7

Landsgennemsnit for bonusresultater

Termometeret version 2.0 kan udover landsgennemsnittene for de enkelte emner også generere landsgennemsnit for de såkaldte bonusresultater.⁷ Bonusresultaterne sammenfatter spørgsmål på tværs af Termometerets selvstændige emner. Fx trækker bonusresultatet for social trivsel på følgende selvstændige emner: Generel tilfredshed, Klassen og kammeraterne, Mobning, Konflikter, Klasselæreren samt Helbred og velbefindende. Bonusresultaterne bidrager til en øget forståelse for, at skolernes undervisningsmiljø er mere end summen af de enkelte emner, eftersom de interagerer og påvirker hinanden og dermed også det samlede undervisningsmiljø. Hermed bidrager bonusresultaterne med en relevant supplerende viden, fordi man:

- Ikke kun får data om timerne og undervisningen, men også om elevernes læring
- Ikke kun får data om mobning, men også om elevernes sociale trivsel
- Ikke kun får data om klasselæreren, men også om relationen mellem lærer og elev
- Ikke kun får data om elevernes helbred og velbefindende, men også om deres sundhed i et bredere perspektiv

Bonusresultaterne giver således en mere nuanceret indsigt i undervisningsmiljøproblemerne karakter og kan dermed også foranledige mere nuancerede løsninger. Ved hjælp af bonusresultaterne kan skolerne blive mere bevidste om, hvilke elementer der kan indgå i den flerstrengede indsats, der ofte er nødvendig for at sikre et velfungerende undervisningsmiljø i skolerne.

Vi har udvalgt Sundhed, Læring, Relationen mellem lærer og elev samt Social trivsel som genstand for en nærmere analyse, fordi disse resultater bidrager med væsentlige nuancer i forhold til den ovenstående analyse af de enkelte emner i Termometeret.⁸ Som i tilfældet med landsgennemsnittene for de enkelte emner vil vi anlægge to synsvinkler på dataene:

- 1 Er der forskel på indskolingens og 4.-10. klassernes landsgennemsnit – inden for de udvalgte bonusresultater?
- 2 Hvordan placerer landsgennemsnittene sig, hvis man kigger separat på henholdsvis indskolingens og 4.-10. klasse?

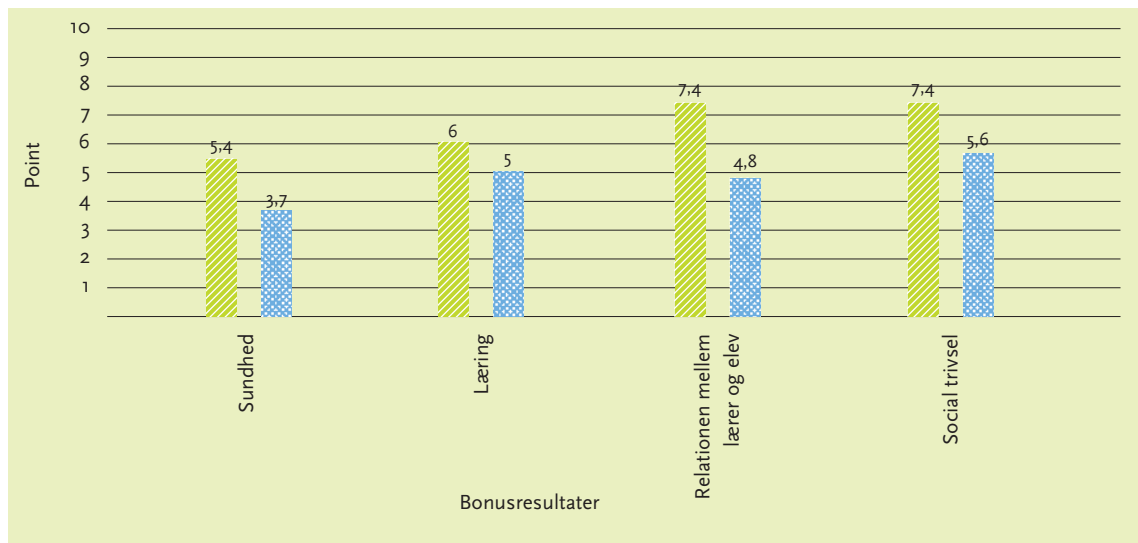
Er der forskel på indskolingens og 4.-10.klassernes landsgennemsnit?

I figur 2 har vi samlet landsgennemsnittene for de fire udvalgte bonusresultater for henholdsvis indskolingens og for 4.-10. klasse. De skraverede søjler angiver resultaterne fra indskolingens, og de prikede søjler viser resultaterne for 4.-10. klasse. Figuren tegner igen et billede af en større tilfredshed i indskolingens end i 4.-10. klasse.

⁷ Landsgennemsnittene for bonusresultaterne udregnes på baggrund af det pointsystem, der også anvendes til udregningen af landsgennemsnittene for de selvstændige emner.

⁸ Derudover kan Termometeret også generere bonusresultater for det Fysisk/æstetiske miljø og Medindflydelse (sidstnævnte er kun muligt for 4.-10. klasse).

Figur 2. Landsgennemsnit i point for udvalgte bonusresultater for hhv. indskolingen og 4.-10. klasse.

Sundhed

Bonusresultatet omkring sundhed er yderst interessant i relation til undervisningsmiljøet, fordi det ud over de fysiske aspekter også inddrager relevante psykiske aspekter i forhold til elevernes sundhed.

⁹ Elevernes sundhed handler således om langt mere end blot de fysiske rammer, elevernes kost samt deres generelle helbredtilstand. Elevernes sundhed påvirkes fx også af, om de bliver mobbet eller er stressede, idet dette kan give sig udslag i såvel fysiske som psykiske symptomer. For både indskolingen og de øvrige klassetrin gælder, at pointtallet for sundhed ligger meget lavt på skalaen. Der er således behov for forbedringer i begge grupper, hvilket bør afstedkomme en omfattende opprioritering af området fra skolernes side.

Læring

Et andet interessant bonusresultat er tallene for læring, der ud over spørgsmål om selve undervisningen også inddrager spørgsmål om bl.a. klasselæreren, mobning og elevernes generelle helbred og velbefindende. Bonusresultatet tager hermed højde for de komplekse sammenhænge, der samlet set påvirker elevernes læring. Landsgennemsnittet for læring i indskolingen på 6,0 point er forholdsvis lavt, og det viser, at læringen har meget trange kår allerede i indskolingen. Det er vigtigt, at eleverne fra starten af deres skoleliv blev introduceret for et positivt undervisningsmiljø, der kan skabe et solidt fundament for deres mange år i skolesystemet. I forhold til 4.-10. klasserne giver landsgennemsnittet på 5,0 point heller ikke grund til optimisme, og alt i alt kan der således konstateres et stort behov for forbedringer af elevernes læring i hele grundskolen.

Relationen mellem lærer og elev

Det tredje bonusresultat omhandler relationen mellem lærer og elev i grundskolen. Klasselæreren er en central person i elevernes skoleliv, fordi vedkommende forventes at kende eleverne bedst, ligesom han/hun varetager kontakten og samarbejdet med hjemmet. Derfor er relationerne mellem eleverne og klasselæreren meget afgørende for den enkelte elevs trivsel og for det samlede undervisningsmiljø. Bonusresultatet forsøger at indfange relationernes kvalitet ved at inddrage spørgsmål omkring bl.a. klasselæreren, undervisningen og mobningen på skolen. Som figur 2 viser, har 4.-10. klasserne et markant behov for et øget fokus på dette område, idet gennemsnittet på 4,8 point ligger lavt på skalaen.

⁹ I bilag 2 findes en samlet oversigt over, hvilke emner der indgår i de enkelte bonusresultater.

I modsætning hertil er relationerne mere positive i indskolingen, der har et landsgennemsnit på 7,4 point. Skolerne bør dog stadig fokusere på relationerne mellem lærere og elever i indskolingen for derved at sikre eleverne en god start på skolelivet og dets udfordringer.

Social trivsel

Endelig vil vi kaste et blik på den sociale trivsel, der er et af de mest sammensatte bonusresultater. Ved at trække på spørgsmål om bl.a. klassen og kammeraterne, mobning, klasselæreren og elevernes generelle helbred og velbefindende kan dette bonusresultat give en pejling på elevernes samlede trivsel socialt – ikke blot hvorvidt de bliver mobbet, eller om de har et godt forhold til deres klassekammerater eller klasselærer. Umiddelbart står det relativt godt til med den sociale trivsel i indskolingen, der har et landsgennemsnit på 7,4 point. I 4.-10. klasserne afslører gennemsnittet på 5,6 point derimod et større forbedringspotentiale, som vi vil opfordre skolerne til at opøge.

Hvordan fordeler landsgennemsnittene sig i hhv. indskolingen og i 4.-10. klasse?

På landsplan er indskolingselevernes tilfredshed med Sundhed og Læring forholdsvis lav, hvilket indikerer et stort behov for at tildele disse emner et særskilt fokus. De to øvrige analyserede bonusresultater ligger en del højere på skalaen, dog stadig med en vis margen op til 10 point – og dermed også mulighed for at forbedre disse områder af undervisningsmiljøet.

Tabel 19. Landsgennemsnit i indskolingen

Emner	Point
Generel tilfredshed	8,6
Klasselæreren	8,4
Klassen og kammeraterne	8,1
Helbred og generelt velbefindende	7,6
Mobning	7,6
Rammer 2: Ergonomi og indeklime	7,6
Bonusresultat: Relationen mellem lærer og elev	7,4
Bonusresultat: Social trivsel	7,4
Rammer 1: Lokaler, indretning, æstetik og udearealer	7,4
Bonusresultat: Det fysisk/æstetiske miljø	7,2
Sikkerhed	7,2
Timerne og undervisningen	7,2
Bonusresultat: Læring	6,0
Bonusresultat: Sundhed	5,4

Sundhed er også tildelt det markant laveste gennemsnit i 4.-10. klasse, hvilket understreger nødvendigheden af også at have et massivt fokus på elevernes sundhed på disse klassetrin. Samtidigt ligger de øvrige bonusresultater ligeledes forholdsvis lavt på skalaen, hvorfor der også skal arbejdes med disse aspekter af undervisningsmiljøet.

Tabel 20. Lands gennemsnit for 4.-10. klasse

Emner	Point
Klassen og kammeraterne	8,1
Generel tilfredshed	7,8
Kost og rygning	7,6
Mobning	7,1
Sikkerhed	7,1
Helbred og generelt velbefindende	6,7
Klasselæreren	6,5
Stress	6,2
Aktivitetsmuligheder	6,1
Rammer 1: Lokaler, indretning, æstetik og udearealer	5,8
Timerne og undervisningen	5,8
Bonusresultat: Social trivsel	5,6
Konflikter	5,6
Bonusresultat: Læring	5,0
Bonusresultat: Relationen mellem lærer og elev	4,8
Rammer 2: Ergonomi og indeklima	4,8
Bonusresultat: Det fysisk/æstetiske miljø	4,3
Bonusresultat: Medindflydelse	4,3
Bonusresultat: Sundhed	3,7

Det er ikke godt nok!

Termometeret er med sine op mod 43.000 elevbesvarelser – blot i skoleåret 2007-2008 – et enestående redskab til at skabe overblik og nuanceret indsigt i undervisningsmiljøets tilstand i grundskolen. På baggrund af dette omfangsrige datamateriale er vi i stand til at identificere, hvilke områder af undervisningsmiljøet der er særligt problematiske samt skitsere udviklingen over en årrække.

Rapporten har overordnet identificeret to gennemgående tendenser i landsresultaterne:

- Der er næsten ingen ændringer i elevernes opfattelse af undervisningsmiljøet i forhold til skoleåret 2006-2007
- Generelt er indskolingseleverne mere tilfredse med undervisningsmiljøet end 4.-10. klasserne

Altovervejende efterlader landsresultaterne for skoleåret 2007-2008 desværre et billede af, at undervisningsmiljøproblemerne er uforandrede. Den manglende udvikling er naturligvis mest problematisk på de områder, hvor der er et stort forbedringspotentiale – så som mobning, stress, timerne og undervisningen samt de fysiske og æstetiske rammer.

Den anden gennemgående tendens i landsresultaterne er, at indskolingseleverne generelt giver udtryk for en større tilfredshed med undervisningsmiljøet end eleverne i 4.-10. klasse. Årsagerne hertil kan være mange, men under alle omstændigheder er det bemærkelsesværdigt, at de forholdsvis positive takter ebber ud, når eleverne forlader indskolingen. Vi vil på den baggrund opfordre skolerne til at opprioritere arbejdet med undervisningsmiljøet i 4.-10. klasserne, og fortsætte den positive indsats for at forbedre undervisningsmiljøet i indskolingen.

Landsresultaterne efterlader ingen tvivl om, at der lokalt og nationalt skal igangsættes en intensiveret og kontinuerlig indsats for at sikre eleverne i grundskolen de fysiske, æstetiske og psykiske vilkår, som vi voksne ønsker i vores eget arbejdsliv. Fra DCUM's side mener vi ikke, at det er godt nok, at nogle elever dagligt bevæger sig i et undervisningsmiljø med mobning, dårligt indeklima, stress osv. Derfor håber vi, at rapporten vil gøde jorden for såvel en øget debat som for nye tiltag på undervisningsmiljøområdet blandt politikere, skoleledere, forældre og elever. Undervisningsmiljøet er en faktor, der ikke må ignoreres, når vi ønsker at forbedre vilkårene for elevernes trivsel, læring, sundhed og sikkerhed.

Få mere viden, inspiration, konkret materiale og værktøjer til arbejdet med undervisningsmiljøet på www.dcum.dk.

Bilag 1: Landgennemsnit for hhv. indskolingen og 4. – 10. klassetrin

Landgennemsnit, indskoling

Emner	Point
Generel tilfredshed	8,6
Klasselæreren	8,4
Klassen og kammeraterne	8,1
Helbred og generelt velbefindende	7,6
Mobning	7,6
Rammer 2: Ergonomi og indeklima	7,6
Bonusresultat: Relationen mellem lærer og elev	7,4
Bonusresultat: Social trivsel	7,4
Rammer 1: Udearealer, lokaler, indretning og æstetik	7,4
Bonusresultat: Det fysisk/æstetiske miljø	7,2
Sikkerhed	7,2
Timerne og undervisningen	7,2
Bonusresultat: Læring	6,0
Bonusresultat: Sundhed	5,4

Landgennemsnit for øvrige klassetrin

Emner	Point
Klassen og kammeraterne	8,1
Generel tilfredshed	7,8
Kost og rygning	7,6
Mobning	7,1
Sikkerhed	7,1
Helbred og generelt velbefindende	6,7
Klasselæreren	6,5
Stress	6,2
Aktivitetmuligheder	6,1
Rammer 1: Udearealer, lokaler, indretning og æstetik	5,8
Timerne og undervisningen	5,8
Bonusresultat: Social trivsel	5,6
Konflikter	5,6
Bonusresultat: Læring	5,0
Bonusresultat: Relationen mellem lærer og elev	4,8
Rammer 2: Ergonomi og indeklima	4,8
Bonusresultat: Det fysisk/æstetiske miljø	4,3
Bonusresultat: Medindflydelse	4,3
Bonusresultat: Sundhed	3,7

Bilag 2: Oversigt over hvilke emner bonusresultaterne baserer sig på

Indskoling

Bonusresultat	Hvilke emner indgår i bonusresultatet	Antal spørgsmål
Sundhed	Mobning	3
	Timerne og undervisningen	1
	Rammer 1: lokaler, indretning, æstetik og udearealer	2
	Rammer 2: ergonomi og indeklime	4
	Helbred og velbefindende	11
Læring	Klasselæreren	2
	Timerne og undervisningen	7
	Rammer 2: ergonomi og indeklime	2
	Helbred og velbefindende	11
	Mobning	5
Social trivsel	Generel tilfredshed	7
	Klassen og kammeraterne	4
	Mobning	6
	Klasselæreren	4
	Timerne og undervisningen	2
	Helbred og velbefindende	4
Lærer-elev relation	Generel tilfredshed	1
	Mobning	2
	Klasselæreren	4
	Timerne og undervisningen	2

4. – 10 klasse

Bonusresultat	Hvilke emner indgår i bonusresultatet	Antal spørgsmål
Sundhed	Mobning	4
	Stress	2
	Aktivitetsmuligheder	2
	Rammer 1: lokaler, indretning, æstetik og udearealer	1
	Rammer 2: ergonomi og indeklime	8
	Kost og rygning	5
	Helbred og velbefindende	16
Læring	Generel tilfredshed	2
	Klasselæreren	4
	Timerne og undervisningen	11
	Stress	3
	Helbred og velbefindende	1
	Mobning	3
Social trivsel	Generel tilfredshed	5
	Klassen og kammeraterne	5
	Mobning	7
	Konflikter	4
	Klasselæreren	7
	Helbred og velbefindende	5
Lærer-elev relation	Generel tilfredshed	2
	Mobning	3
	Klasselæreren	8
	Timerne og undervisningen	4

dcum.

Dansk Center for Undervisningsmiljø · Danish Centre of Educational Environment

www.dcum.dk · dcum@dcum.dk · tlf. +45 722 654 00 · fax +45 722 654 01

Postboks 2077 · Blommevej 40 · DK - 8930 Randers NØ